

УДК 314

**ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕЗОРГАНІЗАЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ
SOCIAL DISORGANIZATION THEORY:
PROBLEMS AT THE CONTEMPORARY PERIOD OF DEVELOPMENT**

Нежурбіда С.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права і криміналістики
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

У статті досліджується розвиток теорії соціальної організації як «соціально структурної» теорії причин злочинності. Автором надана характеристика модифікацій цієї теорії на протязі всього періоду її розвитку. Також висвітлені результати емпіричних перевірок теорії соціальної організації. В результаті автором виділені проблеми теорії соціальної організації на сучасному етапі її розвитку.

Ключові слова: соціальна дезорганізація, злочин, злочинність, причин, модифікація, емпірична перевірка.

В статье исследуется развитие теории социальной дезорганизации как «социально структурной» теории причин преступности. Автором дана характеристика модификаций этой теории на протяжении всего периода ее развития. Также освещены результаты эмпирических проверок теории социальной дезорганизации. В результате автором выделены проблемы теории социальной дезорганизации на современном этапе ее развития.

Ключевые слова: социальная дезорганизация, преступление, преступность, причина, модификация, эмпирическая проверка.

In the article the development of Social Disorganization Theory as "social structure" theory of crime causation is researched. The author gave the characteristic of this theory's modifications during whole period of its development. Also, the results of empirical tests of Social Disorganization Theory are covered. As result, the author marked out the problems of Social Disorganization Theory at the present period of its development.

Key words: social disorganization, crime, criminality, cause, modification, empirical test.

Серед «соціально структурних» теорій причин злочинності помітно виділяються «соціально екологічні» теорії, центральне місце серед яких посіла теорія соціальної дезорганізації. Актуальним представляється дослідження розвитку теорії соціальної організації з моменту її народження (1929) і до сьогоднішнього дня. Саме він дозволяє виявити проблеми цієї теорії, аналіз яких і став метою цієї статті.

Після занепаду теорії соціальної організації у 50-х роках ХХ ст., починаючи з 1978 року відмічається її відродження [6, р. 519]. Полягало воно у переформулюванні ключових каузальних процесів, що характеризуються цією теорією, у більш модернізовану «системну модель», яка: 1) поєднує і внутрішні, і зовнішні фактори житлового кварталу; 2) точніше визначає зв'язки між цими факторами [22, р. 374-375]. Так, у 1982 році Robert J. Bursik, Jr. та Jim Webb зробили спробу переглянути позицію Clifford-a R. Shaw та Henry D. McKay-я і дійшли висновків, що формулювання останніх стосовно зв'язку між процесами стабілізації общини та рівнями делінквентності займають міцне положення [7, р. 40].

Dina R. Rose та Todd R. Cleag в статті «Позбавлення волі, соціальний капітал та злочинність: значення для теорії соціальної дезорганізації» (1998) писали, що дослідники того часу в теоретичній площині зосереджували свої зусилля саме на визначенні «екологічних» умов, які найбільше пов'язані зі злочинністю, залишаючи нерозкритим стан дезорганізації [27, р. 443]. Ми можемо навести в якості такого прикладу дослідження, які проводили Bernard Lander (1954) [23], David J. Bordua (1958-1959) [4], Roland J. Chilton (1964) [14], Richard Quinney (1964) [26]. Ці вчені переважно використовували дані оглядів Американського бюро перепису населення та в основному приходили до висновків про те, що: 1) соціальна дезорганізація спричи-

няється такими факторами: вартість щомісячної орендної плати нерухомості нижча за середню, низький відсоток зайнятості домів їх власниками, великий відсоток людей з «небілою» шкірою, великий відсоток переповнених людьми домів та великий відсоток індивідуумів, які народились за кордоном; 2) існує зв'язок між соціальною дезорганізацією та рівнями офіційно зареєстрованої злочинності та делінквентності [5, р. 263].

У 1987 році Rodney Stark поставив за мету воскресити соціологію девіантної поведінки як альтернативу соціо-психологічним підходам, які домінували до цього понад 30 років. Переглянувши підхід «людської екології» до злочинності, зосередившись на особливостях місць та груп, ніж на особливостях індивідуумів, які вчиняють злочини, Stark заявив про свою теорію «екології» злочинності (**A Theory of the Ecology of Crime**). Дотримуючись власної тези, що «... щось повинно бути в тих місцях, які підтримують злочинність», Stark заявив про існування 5 особливих факторів, які характеризують високодевіантні території міст: 1) щільність; 2) бідність; 3) знаходження поруч житлової та комерційної нерухомості; 4) швидкоплинність; 5) розруха. А в якості висновку кримінолог наводить думку про те, що високий рівень злочинів людей більшою мірою є результатом того, де вони живуть [34, р. 893-895,905]. Поступово стан дезорганізації – «чорний ящик» дезорганізації – почав розкриватись вченими [27, р. 443].

Так, Robert J. Sampson та W. Byron Groves за результатами тестування теорії соціальної дезорганізації у співвідношенні структури общини і злочинності запропонували авторську оновлену системну модель соціальної дезорганізації Shaw та McKay-я, врахувавши теоретичну позицію Ruth Kornhauser [19, р. 75], позитиви теорії системи соціальних зв'язків (John D. Kasarda

та Morris Janowitz [18], Marvin Krohn [20]) та макро-соціальну концептуалізацію сімейного неблагополуччя та злочинності Sampson-a [29], у вигляді загальної каузальної структури прямого та непрямого впливу теоретичних побудов общини (Рис. 1) [31, р. 782-783]. Bonita M. Veyssey та Steven F. Messner писали, що Sampsonom та Groves таким чином висунули **інтегровану теорію соціальної дезорганізації рівня общини (Integrated Theory of Community-Level Social Disorganization – ITCLSD)** [37, р. 156].

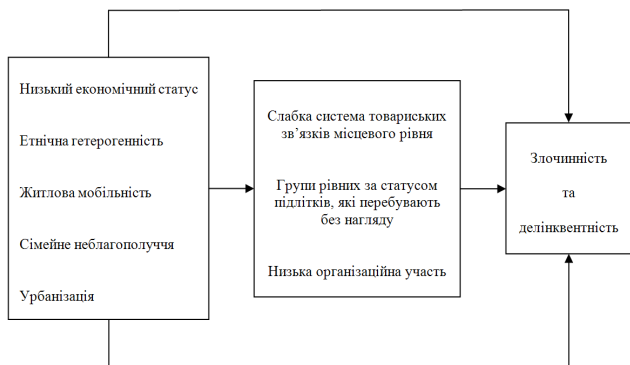

Рис. 1. Модифікована системна модель соціальної дезорганізації (Sampson та Groves)

Джерело: Sampson, Groves (1989). – р. 783.

Отже Sampson та Groves зробили спробу показати, що **інтеграція та соціальні зв'язки є важливими посередниками між соціальними умовами та злочинністю**. В якості оперуючого поняття «інтеграція», вченими використовувалось поняття запропоноване Sampson-ом у 1988 році, як місцевих товариських зв'язків індивідуумів, їх прив'язаності до общини та їх діяльності в місцевому русі [30]. Інтерес, на нашу думку, також представляють дослідження соціального контролю за поведінкою людини, проведені Sampson-ом [28].

Якщо увага вищезгаданих вчених були зосереджена на визначенні розмірів контролю, то **Robert Bursik і Harold G. Grasmik** визначили різні його рівні («Квартал та злочинність: виміри ефективного общинного контролю» (1993) [8, р. 34-39], «Неформальний контроль злочинності всередині системи зв'язків кварталу» (1999) [10], «Система зв'язків в кварталі та контроль злочинності і делінквентності» (1996) [9]). Розуміючи соціальний контроль як зусилля мешканців кварталу у регулювання поведінки і самих його мешканців, і немешканців у досягненні мети безпечного середовища, вони, використовуючи теорію систем та теорію соціальної дезорганізації, показали як «екологічні» фактори впливають на рівні цього контролю (публічний, приватний, сегментний) та надали характеристику його посередницької ролі.

Схематично вони виклали своє бачення цього впливу у авторській **Основній Системній Моделі Злочинності**, в якій показана структура соціальних ресурсів, які продукують злочинність (Рис. 2.). Ідеї Bursik-a та Grasmik-a викликали зацікавленість науковців, оскільки їх працю чекало наступне перевидання у 2001 році [11].

Основну Системну Моделю Злочинності можна умовно поділити на три секції:

1) **Секція I:** містить традиційні конструкції соціальної дезорганізації: соціо економічну побудову, стабільність проживання та расову/етнічну гетерогенність (Shaw та McKay) [33];

2) **Секція II:** включає зовнішні ресурси та системи головних і другорядних реляційних зв'язків (William Julius Wilson) [38];

3) **Секція III:** представляє собою класифікацію рівнів соціального контролю, за допомогою якого общини реалізують саморегуляцію (Albert J. Hunter) [17].

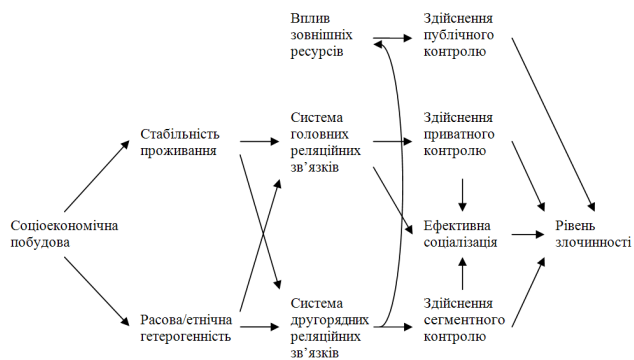

Рис. 2. Основна Системна Моделю Злочинності (Bursik та Grasmik)

Джерело: Bursik, Grasmik (1993). – р. 34-39.

Dina R. Rose та Todd R. Clear вважають, що саме поєднанням цих трьох теоретичних течій виступає **Основна Системна Моделю Злочинності Bursik-a та Grasmik-a** [27, р. 444-445]. Крім того, зазначені вчені відмічають, що постійна модифікація теорії соціальної дезорганізації має важливі теоретичні та політичного характеру наслідки, які проявляються в тому, що: 1) прості рекурсивні дослідження дезорганізації не відповідають вимогам; 2) зростаюча кількість доказів дає можливість стверджувати, що общини вбудовані в систему, що постійно породжує рівні дезорганізації; 3) слід думати про додаткові джерела дезорганізації. А для перевірки основних принципів дослідження соціальної дезорганізації необхідно здійснювати емпіричні дослідження [27, р. 467-468].

Наведемо лише декілька прикладів таких емпіричних досліджень. Так, Bonita M. Veyssey та Steven F. Messner стверджують, що досягнення теорії статистики та програмного забезпечення дозволили їм здійснити більш детальний аналіз висунутої Sampson-ом та Grove-ом інтегрованої теорії соціальної дезорганізації рівня общини та отримати такі висновки: 1) аргументи Sampson-a та Grove-a щодо посередницького впливу змінних соціальної дезорганізації можна підтримати лише частково; 2) соціальна дезорганізація представляє не лише одну побудову, а скоріше являє собою різні механізми, за допомогою яких община підтримує стабільність; 3) отриману кримінологами модель можна розглядати як підтримуючу різні теорії злочинності [37, р. 156].

Перевірка моделі соціальної дезорганізації Sampson-a та Grove-a, яку провели Ivan Y. Sun, Ruth Triplett та Randy R. Gaaney, використовуючи відомості з 36 житлових кварталів міст США, показала, що зміни соціальної дезорганізації більш діючі у випадку впливів структурних характеристик житлового кварталу на напади, ніж на роббері [35, р. 16]. Аналіз відомостей з 300 кварталів Сіетла (США), який здійснили Paul E. Bellair та Christopher R. Browning, дозволив їм стверджувати про правильність припущення в рамках системної моделі соціальної дезорганізації, що неформальний контроль зменшує рівень злочинності, а системи соціальних зв'язків зменшують рівень злочинності та кримінальної віктимізації непрямо, а шляхом підтримки неформального контролю [3, р.496]. Слід також відмітити і емпіричні перевірки, які провели Dietrich Oberwittler [25], Christopher T. Lowenkamp, Francis T. Cullen, Travis C. Pratt [24].

Перевірка Основної Системної Моделю Злочинності Bursik-a та Grasmik-a, яку провів Cleve Snell, дозволило йому модифікувати її в частині визнання безладу як змінної, що пояснює страх перед злочинністю (Рис. 3) [36, р. 6, 9].

Charis E. Kubrin та Ronald Weitzer, аналізуючи наукові праці кримінологів, які відстоюють теорії злочинності «екологічного» напрямку відмічають: 1) наявність в цих

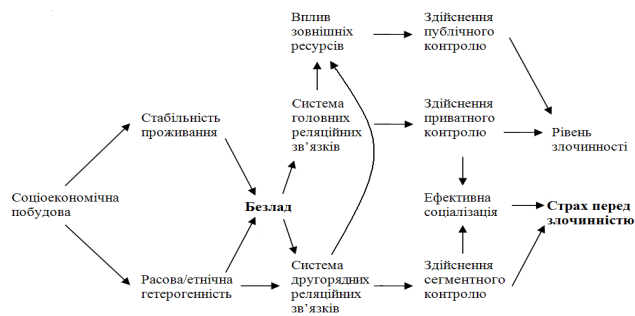

Рис 3. Основна Системна Модель Злочинності (Clete Snell)

Джерело: Snell (2001). – р. 9.

теоріях багатьох істотних та методологічних недоліків; 2) наявність проблем у тлумаченні деяких змінних, які, як припускається, виступають сполучним ланцюгом у зв'язку між екзогенними структурними умовами та злочинністю в кварталі (неформальний контроль, соціальні зв'язки, соціальний капітал та колективна ефективність (взаємна довіра, бажання втручатись у нагляд над дітьми та підтримувати громадський порядок [13; 16]); 3) ненадання належної уваги іншим змінним, які заслуговують на розгляд під час дослідження злочинності в кварталі (культура кварталу, формальний соціальний контроль та політекономія міста). Крім того, Kubrin та Weitzer відмічають наявність ряду методологічних інновацій, які, на їх думку, збільшують можливості дослідників у перевірці ключових пропозицій та удосконаленні каузальних моделей, що мають значення для теорії соціальної організації: 1) **динамічні моделі**, які дозволяють здійснювати виміри змін в часі в «екологічних» структурах кварталу та злочинності; 2) **взаємовплив** соціальної дезорганізації і злочинності; 3) **контекстуальні впливи** кварталу на індивідуальні наслідки; 4) **просторова взаємозалежність** (наприклад, як квартали можуть впливати на рівень дезорганізації та злочинності в сусідніх кварталах) [22, р. 375].

У 2009 році **Charis E. Kubrin** запропонувала авторську **Основну каузальну модель соціальної дезорганізації** (Рис. 5.).

Аналіз методик та результатів досліджень соціальної дезорганізації, також дозволив Kubrin визначити такі завдання і проблеми, які сьогодні стоять перед теорією со-

Рис. 5. Основна каузальна модель соціальної організації (Charis E. Kubrin)

Джерело: Kubrin, (2009). – р. 228.

ціальної організації: 1) уточнення дефініцій, якими оперує теорія, їх чіткіше розмежування та краща операціоналізація; 2) визначення поняття «житловий квартал»; 3) підвищення спроможності дослідників емпірично перевіряти «посередницькі» фактори (соціальні зв'язки, соціальний контроль, колективну ефективність та соціальний капітал) шляхом використання офіційної кримінальної статистики спільно з відомостями оглядів кримінальної віктимізації та самоповідомлення про вчинення злочинів; 4) визначення ролі субкультури житлового кварталу в теорії соціальної дезорганізації; 5) визначити, як міграційні моделі та присутність іммігрантів в общинах пов'язані з рівнями злочинності в кварталі [21, р. 228-234]. Остання проблема, яка стоїть перед теорією соціальної дезорганізації – проблема імміграції до кварталів – також піднімається Bursikom [12].

Отже, аналіз проблем теорії соціальної дезорганізації на сучасному етапі її розвитку дав нам можливість дити таких висновків.

1. На нашу думку, теорія соціальної дезорганізації та пов'язані з нею теорії не можуть дати кінцевих відповідей про причини злочину/злочинності. Але вони можуть служити сигналом для подальших досліджень (J. Baldwin, A.E. Bottoms, Monika A. Walker [2], R.N. Davidson [15]).

2. Враховуючи характер досліджень в рамках розглянутих теорій «екологічного підходу», такий підхід більше розглядається «... як метод дослідження, який дає детальний опис криміногенних факторів оточуючого середовища (О.М. Ведернікова [1]).

3. Тим не менш, досягнення представників «екологічного напрямку» кримінології, не зважаючи на їх більш реальне застосування в «американських» умовах життя, стали теоретичним базисом для подальших розробок теорій причин злочинності, розвитку окремих напрямів в кримінології (архітектурна віктимологія, географія злочинності, топографія злочинності, дизайн-протидія злочинності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ведернікова О.Н. Теория и практика борьбы с преступностью: британская криминологическая модель. Дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. – М., 2001. – 399 с.
2. Baldwin J.; Bottoms A.E.; Walker, Monika A. (1976). The Urban Criminal: A Study in Sheffield. Taylor & Francis, 262 p.
3. Bellair, Paul E. and Browning, Christopher R. (2010). Contemporary Disorganization Research: An Assessment and Further Test of the Systemic Model of Neighborhood Crime. Journal of Research in Crime and Delinquency 47(4): 496-521.
4. Bordua, David J. (1958-1959). Juvenile Delinquency and "Anomie": An Attempt at Replication. Social Problems 6: 230-238.
5. Brown, Stephen E.; Esbensen, Finn-Aage; Geis, Gilbert (2010). Criminology: Explaining Crime and Its Context. 7 edition. Elsevier, 650 p.
6. Bursik, Robert J. (1988). Social Disorganization and Theories of Crime and Delinquency: Problems and Prospects. Criminology 26: 519-551.
7. Bursik, Robert J., Jr.; Webb, Jim (1982). Community Change and Patterns of Delinquency. The American Journal of Sociology 88(1): 24-42.
8. Bursik, Robert; Grasmik, Harold G. (1993). Neighborhoods and Crime: The Dimensions of Effective Community Control. Lexington Books, 226 p.
9. Bursik, Robert J., Jr., and Harold G. Grasmick. (1995). Neighborhood-Based Networks and the Control of Crime and Delinquency. Pp. 107-130. In: Hugh Barlow (ed.). Crime and Public Policy. Boulder: Westview Press, 301 p.
10. Bursik, Robert J., Jr. (1999). The Informal Control of Crime Through Neighborhood Networks. Sociological Focus 32: 85-97.
11. Bursik, Robert; Grasmik, Harold G. (2001). Neighborhoods and Crime: The Dimensions of Effective Community Control. Lexington Books, 226 p.
12. Bursik, Robert J., Jr. (2006). Rethinking the Chicago School of Criminology in a New Era of Immigration. Pp. 20-35. In: Ramiro Martinez and Abel Valenzuela (Ed.). Immigration and Crime: Race, Ethnicity, and Violence. New York: New York University Press, 238 p.
13. Cancino, Jeffrey Michael. (2005). The Utility of Social Capital and Collective Efficacy: Social Control Policy in Nonmetropolitan Settings. Criminal Justice Policy Review 16: 287-318.
14. Chilton R.J. (1964). Continuity in Delinquency Area Research: A Comparison of Studies for Baltimore, Detroit, and Indianapolis. American Sociological Review 29: 74-83.
15. Davidson R.N. (1981). Crime and Environment. Taylor & Francis, 189 p. – P. 74-84.
16. Gibson, Chris; Zhao, Jihong; Lovrich, Nicholas and Gaffney, Michael (2002). Social Integration, Individual Perceptions of Collective Efficacy, and Fear of Crime in Three Cities. Justice Quarterly 19: 537-564.

17. Hunter A. (1985). Private, Parochial and Public Social Orders: The Problem of Crime and Incivility in Urban Communities. Pp. 230-242. In: G.D. Suttles, M.N. Zald (Ed.) *Citizenship and Institution Building in Modern Society: Essays in Honor of Morris Janowitz*. Norwood, NJ: Alex Pub, 250 p.
18. Kasarda, John D. and Morris Janowitz (1974). Community Attachment in Mass Society. *American Sociological Review* 39(3): 328-339.
19. Kornhauser, Ruth Rosner (1978). *Social Sources of Delinquency: An Appraisal of Analytic Models*. Chicago: University of Chicago Press.
20. Krohn, M.D. (1986). The Web of Conformity: A Network Approach to the Explanation of Delinquent Behavior. *Social Problems* 33(6):581-593.
21. Kubrin, Charis E. (2009). Social Disorganization Theory: Then, Now, and in the Future. Pp. 225-236. In: Krohn, Marvin D.; Lizotte, Alan J.; Hall, Gina Penly (Ed.). (ed.). *Handbook on Crime and Deviance. Handbooks of Sociology and Social Research*. Springer, 606 p.
22. Kubrin, Charis E. and Weitzer, Ronald (2003). New Directions in Social Disorganization Theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 40(4): 374-402.
23. Lander, Bernard. (1954). *Towards an Understanding of Juvenile Delinquency*. New York, NY: Columbia University Press, 143 p.
24. Lowenkamp, Christopher T.; Cullen, Francis T.; Pratt, Travis C. (2003). Replicating Sampson and Groves's Test of Social Disorganization Theory: Revisiting a Criminological Classic. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 40: 351-373.
25. Oberwittler, Dietrich (2004). A Multilevel Analysis of Neighbourhood Contextual Effects on Serious Juvenile Offending: The Role of Subcultural Values and Social Disorganization. *European Journal of Criminology* 1(2): 201-235.
26. Quinney R. (1964). Crime, Delinquency, and Social Areas. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 1: 149-154.
27. Rose, Dina R.; Clear, Todd R. (1998). Incarceration, Social Capital, and Crime: Implications for Social Disorganization Theory. *Criminology* 36(3): 441-479.
28. Sampson, Robert J. (1986). Crime in Cities: The Effects of Formal and Informal Social Control. Pp. 271-311. In: Albert Reiss and Michael Tonry (ed.). *Crime and Justice*, Vol. 8. Chicago: University of Chicago Press.
29. Sampson, Robert J. (1987). Urban Black Violence: The Effect of Male Joblessness and Family Disruption. *American Journal of Sociology* 93(2): 348-382.
30. Sampson, Robert J. (1988). Local Friendship Ties and Community Attachment in Mass Society: A Multilevel Systemic Model. *American Sociological Review* 53(5): 766-779.
31. Sampson, Robert J.; Groves, W. Byron (1989). Community Structure and Crime: Testing Social-Disorganization Theory. *The American Journal of Sociology* 94(4): 774-802.
32. Sampson, Robert J. (1997). Collective Regulation of Adolescent Misbehavior: Validation Results From Eighty Chicago Neighborhoods. *Journal of Adolescent Research* 12: 227-244.
33. Shaw C.R. and McKay H.D. (1942). *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Chicago: University of Chicago Press, 451 p.
34. Stark, Rodney (1987). Deviant Places: A Theory of the Ecology of Crime. *Criminology* 25(4): 893-909.
35. Sun, Ivan Y.; Triplett, Ruth; Gainey, Randy R. (2004). Neighborhood Characteristics and Crime: A Test of Sampson and Groves' Model of Social Disorganization. *Western Criminology Review* 5(1), 1-16.
36. Snell, Clete (2001). Neighborhood Structure, Crime, and Fear of Crime: Testing Bursik and Grasmick's Neighborhood Control Theory. LFB Scholarly Publishing LLC, 159 p.
37. Veysey, Bonita M.; Messner, Steven F. (1999). Further Testing of Social Disorganization Theory: An Elaboration of Sampson and Groves's "Community Structure and Crime". *Journal of Research in Crime and Delinquency* 36(2): 156-174.
38. Wilson, William Julius (1987). *The Truly Disadvantaged*. Chicago: University of Chicago Press, 254 p.; Wilson, William Julius (1997). *When Work Disappears: The World of the New Urban Poor*. Vintage, 322 p.